

## Franckesche Stiftungen zu Halle

**Ivsti Henningii Boehmeri, Icti, Potent. Regi Borvss. A Consil.  
Int. Regim. Dvcat. Magdeb. Cancell. Director. Reg. Frideric.  
Eivsdemqve Prof. Ivr. ...**

**Böhmer, Justus Henning**

**Halae Magdebvrgicae, MDCCLXXIII.**

**VD18 12136018**

Cap. III. De Differentiis Iuris Publici Universalis A Iure Gentium, Politica, Notitia  
Singularis Reipublicae, Et Iure Publico Particulari.

---

### Nutzungsbedingungen

Die Digitalisate des Francke-Portals sind urheberrechtlich geschützt. Sie dürfen für wissenschaftliche und private Zwecke heruntergeladen und ausgedruckt werden. Vorhandene Herkunftsbezeichnungen dürfen dabei nicht entfernt werden.

Eine kommerzielle oder institutionelle Nutzung oder Veröffentlichung dieser Inhalte ist ohne vorheriges schriftliches Einverständnis des Studienzentrums August Hermann Francke der Franckeschen Stiftungen nicht gestattet, das ggf. auf weitere Institutionen als Rechteinhaber verweist. Für die Veröffentlichung der Digitalisate können gemäß der Gebührenordnung der Franckeschen Stiftungen Entgelte erhoben werden.

Zur Erteilung einer Veröffentlichungsgenehmigung wenden Sie sich bitte an die Leiterin des Studienzentrums, Frau Dr. Britta Klosterberg, Franckeplatz 1, Haus 22-24, 06110 Halle ([studienzentrum@francke-halle.de](mailto:studienzentrum@francke-halle.de))

### Terms of use

All digital documents of the Francke-Portal are protected by copyright. They may be downloaded and printed only for non-commercial educational, research and private purposes. Attached provenance marks may not be removed.

Commercial or institutional use or publication of these digital documents in printed or digital form is not allowed without obtaining prior written permission by the Study Center August Hermann Francke of the Francke Foundations which can refer to other institutions as right holders. If digital documents are published, the Study Center is entitled to charge a fee in accordance with the scale of charges of the Francke Foundations.

For reproduction requests and permissions, please contact the head of the Study Center, Frau Dr. Britta Klosterberg, Franckeplatz 1, Haus 22-24, 06110 Halle ([studienzentrum@francke-halle.de](mailto:studienzentrum@francke-halle.de))

[urn:nbn:de:gbv:ha33-1-202771](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:gbv:ha33-1-202771)

& iam satis abundeque factum ab illustri HERTIO ICto Gieffenſi e).

## CAP. III.

DE DIFFERENTIIS IVRIS PVBLICI VNI-  
VERSALIS A IVRE GENTIVM, POLITICA, NO-  
TITIA SINGVLRAIS REIPVBLCÆ, ET IVRE  
PVBLICO PARTICVLARI.

## §. I.

Ius Publicum vniuerſale *ſystematice* confide-  
ra-

- e) Diſputat in adducto loco clariff. autor contra illuſtrem HERTIVM, illuſtre iuris publici vniuerſalis lumen. Quemadmodum vero ipſe iam ad argumenta adducta reſpondit in *pecul. epiſtola ad amicū iuſtas continente vindicias aduerſus nuperum bibliothecæ iuris gentium Europæ editorem*; ita multa reſutatione iam quidem ſuperſedere potero. Illud tamen vel binis verbis monere ſufficiet, (I.) clariff. autorem eo ipſo, dum *iūs gentium a iure naturæ* diſtinguit, illas ipſas obiectiones incurrere, quas contra *iūs publicum vniuerſale* ſtruxit. Cum enim *iūs naturæ* ſit vniuerſale, & ſic ad omnium hominum actiones applicari poſſit, non apparet, cur pro *diuerſitate obiecti* non poſſit diuerſam denominationem fortiri, & *docendi cauſa* inter ſe doctrinæ quædam diſtingui, licet alias nihil impediatur, quo minus etiam in vno complexu ab aliis tradi poſſint. Methodus arbitraria eſt. Hinc factum, vt in denominatione ſimplici *iuris naturæ* ſubſiſtamus, ſi hominum ſingulorum, quatenus abſolute conſiderantur, non habito reſpectu ad rempublicam, negotia ſecundum leges naturales examinemus; quod ſi vero

si vero eadem principia ad integras gentes inter se agentes & controuertentes applicemus, *iuris gentium* denominationem accipit, vti suo loco demonstratum est. Et denique si principia iuris naturæ ad *statum reipublicæ* eiusque ordinem applicare intendimus, hanc partem *iuris publici vniuersalis* nomine insignire solemus. Vtrobique idem *ius naturæ*, sed quod propter diuersum obiectum recte distingui potest. Dum itaque clariss. autor *iuris gentium* a *iure naturæ* separare voluit, concedat necesse est, *ius publicum vniuersale* ita separatim quoque tractari posse. Atque ex his (II.) nunc patet, non recte *ius gentium* & *ius publicum vniuersale* propter diuersos respectus ab eo confundi. Quamuis enim ex vno principio fluant, singula tamen suum peculiarem statum supponunt, secundum quem *ius naturæ* quoque variat; alia enim est ratio iuris in statu naturali inter gentes, & alia ratio iuris in statu reipublicæ, vbi plane diuersissimæ conclusiones deprehenduntur, vt in speciali parte ostendendum erit. (III.) Præterea illud quoque animaduerto, clar. Autorem adhuc stare a partibus politicorum antiquorum, qui loco genuinæ politicæ prudentiæ, vel quæstiones *iuris gentium*, vel *iuris publici vniuersalis* tradiderunt, veram autem prudentiam politicam neglexerunt, quem defectum egregie supplens Illustr. HERTIVS in *clem. prud. politica*, simulque ab alienis in illa disciplina abstinuit. Denique (IV.) id potissimum vrget, deficere hic fundamentum proprium, seu principia huic disciplinæ propria, quæ tamen non adeo longe petenda sunt, si tantum conditionem *status civilis* paulo penitus intuebitur, & diuersitatem negotiorum *publicorum* & *privatorum* examinabit, quemadmodum etiam infra aliquod principium proprium substituendum erit. vid. cap. seq. §. 4. Principium primum certe non mutatur, sicuti nec in *iure gentium*; at *novus ille status hominum*, scilicet *civilis*, noua & peculiaria producit necessario iura, & quidem in tanta copia & abundantia, vt non inepte illi faciant, qui hæc separa-

raturum est complexus f) legum publicarum  
vniuer-

tim tractant, & ostendunt, quod diuersi respectus iurium diuersitatem etiam postulent. Reuera itaque non videtur existentiam huius disciplinæ negare, sed tantum illud vnice agere, vt ostendat, non necesse esse, separata doctrina hanc iuris partem proponere. Vtut itaque in PYFENDORFIO non reprehendimus, quod hanc partem simul in *tr. de iure nat. & gent.* complexus sit, ita nobis vitio verti non potest, quod separatim illam tractemus, & secundum propria eiusdem principia, statui ciuili accommodata, actiones publicas diiudicemus.

- f) Collectionem legum publicarum vniuersalium, non quamlibet, sed congruam & per modum artis exhibitam, & conueniente methodo excultam requiro. Neque enim huc referri potest collectio, in qua sparsim tantum leges sunt digestæ, vt in *iure publico particulari* fasciculi harum legum plures extant. Nam præterea & sensus legum penitus eruendus, & applicandi methodus tradenda; leges enim non ex verbis solum iudicandæ, sed ex mente. Obiectum huius prudentiæ iuris sunt ipsæ leges vniuersales, tum recte interpretandæ, tum applicandæ; legum autem ipsarum publicarum obiectum est *status publicus generationis consideratus*, quatenus quæritur, quid iustum vel iniustum sit. Annon vero & negotia cum exteris peragenda hic simul obiectum legum publicarum constituunt, veluti belli, pacis, fœderum? Negat hoc Dn. HERTIVS de *iurispr. vniuers.* sect. 2. §. 9. quoniam hæc ex alia iuris naturæ parte petenda. Quod concedi potest, quatenus negotia hæc absolute spectantur, prout intercedunt inter liberas respublicas; interim quia simul respectum ad ciuitatem inuoluunt, dum ad securitatem ciuitatis debent esse directæ, suo modo quoque  
huc

vniuersalium conueniente methodo adornatus, sensum earundem genuinum, applicationem prudentem, & quæ huç spectant, exhibens.

§. II. Præterea vero sumitur etiam *habitus*, designans habitum g) leges publicas vniuersales recte intelligendi & prudenter ad negotia publica applicandi, tranquillitatis & pacis publicæ gratia.

### §. III.

huc trahi posse videntur, vt tamen iuxta monitum Illustr. HERTII hi diuersi respectus non confundantur.

g) Cognitio legum harum quidem omnibus hominibus inest, iisque quasi *connata* videtur, at hoc de *principiis primis & communibus* est intelligendum, imo hæc *cognitio* est admodum *rudis* propter naturæ deprauationem. Quodsi vero hæc cognitio per *manuductionem* & diligentem meditationem excolitur, oritur inde in mente *habitus*, leges hæc innatas eo facilius & certius cognoscendi, remotioresque conclusiones, quæ ex primis principiis oriuntur, solide diiudicandi. Vnde omnes homines quidem aliquam scientiam & cognitionem harum legum habent, sed plerumque *rudem & minus excultam*, dum parum sibi attendunt, & veritatem non ex se, sed aliunde extra se addiscere volunt; *habitus* autem demum illi possident, qui *excultam cognitionem* possident, cum *promptitudine*, in quaouis materia illas applicandi. Consistit vero ille *habitus* in *sensu* accurato legum & *usu* seu praxi. Non nuda *scientiæ* gratia, sed imprimis propter *usum* iura nata sunt. Qui itaque hoc habitu instructus est, dicitur *iurisconsultus*. Hodie quidem ex pessimo quodam errore obtinere videtur, vt ICtos fere vnice ex *solida legum Romanarum cognitione* æstimemus, quia ab antiquo creditum fuit, ex hoc iure omnem legum scientiam esse

§. III. Sensus seu *cognitio* b) harum legum vniuersalium per demonstrationem certam & indubiam habetur, & sic per argumenta a *ratione* desumpta expeditur.

## §. IV.

hauriendam: verum sicuti in hoc sensu nemini ICti nomen denegamus, ita quoque qui harum legum prudentia instructi sunt, ICti eo magis dici possunt, vel saltem iuris publici vniuersalis consulti, cum ita aptiores reddantur, vt feliciores in iure positiuo faciant progressus.

- b) Circa cognitionem legum naturalium hæc capita perlustranda sunt: 1) An detur aliqua *demonstratio* a priori in hac disciplina? 2) An utilis sit, cum iam ius naturæ per se notum sit? Prius membrum, an detur aliqua *demonstratio* in hac disciplina, negandum videtur ex argumentis, quæ ICtus Regiomontanus celeberrimus THEOD. PAVLI in tr. de veris iuris & iurispr. principiis p. 2. q. 11. adducit. Vrget (I.) quod tot sint eruditorum dissensus circa primum principium, & quod Dd., dum demonstrare ius naturæ voluerunt, eius certitudinem amiserint. (II.) quod plerique non veritatis cupidine ducti ius naturæ tradiderint, sed magis ostentationis gratia, & sic rationem iuris naturæ quasiuerint, vbi ius omni ratiocinio longe est euidentius, vel vbi id, quod operose probare satagunt, a nemine, qui sanæ mentis est, in dubium vocari possit. (III.) Quod quæstiones iuris huius non sint disputabiles, adeoque, qui easdem in dubium vocat, non ratione sed pœna indigeat. (IV.) Denique addit, eandem esse subsistendum in aliquo principio, ceu ultimo demonstrationis termino. Verum quod pace viri eruditissimi dixerim, subdubito, an ex his rationibus possit concludi, non dari in hac disciplina demonstrationem. Primum argumentum enim facile resolui potest

§. IV. Quemadmodum vero in omni demonstratione *principium* aliquod *fundamentale* constituendum, ex quo omnes reliquæ conclusiones pronò alueo fluere debent, ita in iure publico vniuersali itidem tale principium quaerendum, quod summatim in eo consistit: *agenda esse ea, sine quibus pax & tranquillitas specialis*  
tori-

test, si modo attendamus, de quonam dissentiant Dd. scil. de primo aliquo & *fundamentali principio*. Iam vero antea supposui, reuera plerosque non dissentire, sed conceptus suos mentis tantum paulo aliter efferre, dum alii supponunt *socialitatem*, alii *amorem*, alii *amicitiam*, alii *pacem* &c. sed hi omnes in effectu consentiunt, & quilibet tantum studet aptiori modo doctrinam hanc connectere. Deinde ponamus, adesse litem de primo principio, vti inter quosdam est, inde tamen non sequitur, plane huius disciplinæ non dari demonstrationem, sed saltem, *caute* circa hanc procedendum, ne amittatur. Veritas sine dubio & certitudo optima est in sacris litteris, quam tamen tot controuersia Theologorum non euertunt. Alterum argumentum procedit quidem in primis iuris naturæ principiis, de quorum veritate satis constat, et hac demonstratione non indigent, quatenus non vocantur in dubium. Verum a) demonstratio non suscipitur propter *leuissima & notissima iuris naturæ præcepta*, sed propter *conclusiones remotiores*, quæ non æque cuius patent, vti *notissima principia*. b) Imo & *leuissima principia*, licet veritatem in se habeant, non carent controuersiis, quas homines male sani mouerent, ad quos contundendos demonstratione opus est. Quis dubiis ab HOBBSIO & SPINOSA motis absque demonstratione respondebit? Tertium argumentum inter eruditos merito proferri

*totius corporis civilis conservari & unio civilis contineri non potest i).*

§. V. Applicatio legum publicarum ante omnia

non debbat, cum dubia non pœnis sed ratione sint retundenda. Quartum facilius admitti potest, cum in demonstrationibus non fiat processus in infinitum ultra propositionem fundamentalem, sed in hac subsistendum. Cum enim intellectus noster sit finitus, non potest quis in demonstrationibus adscendere in infinitum, sed necesse est, ut aliquando subsistat; atque sic tamen nihilominus manet demonstratio. Alterum caput *de utilitate demonstrationis* quod concernit, ex hæcenus dictis apparet, absque hac quidem aliqua principia iam nota esse, cum sint cordibus hominum inscripta; sed in *cap. 1.* iam supposui, hominem esse corruptum quoad omnes facultates, ut sæpe sibi non conscius, sed quasi ex somno excitandus sit; hinc addidi, *manuductionem sapientum requiri*, per quam norma cordibus inscripta excitetur, & homo ad sensus internos intra se reducatur. Nulla melior autem manuductio dari potest, quam talis, per quam veritas rerum alicui ob oculos ponitur, id quod fit in *demonstratione*.

- i) Fluit hoc principium uniuersale ex ipsa *indole societatis civilis*, & *sine omnium rerumpublicarum*, ex quo in moralibus ratio *formalis* queri solet. Sunt cæterus civiles inprimis propter *securitatem publicam* instituendæ ex ordinatione etiam ipsius DEI. In origine prima quidem ciuitatum vitium aliquod subesse potest; attamen postquam cæterus civilis semel constitutus est, & extra illum pax, securitas & tranquillitas commodè haberi nequit, rectius autem mediante imperio obtinetur, & ira actiones rerumpubl. huc inprimis tendere debent, non alia potuit substitui regula, quam quæ in ipsa thesi *proposita* est. Est hæc ipsa subordinata principio *iuris*

*ris*

*ris naturalis in genere considerati, de quo in c. i. assum,* quod ex speciali statu hominum peculiares suas consequitur proprietates, quæ extra statum civilem cessabant. Hoc principium dirigit iura imperantium & obligationem subditorum, imo & officium boni principis instruit, & cum ex natura & fine cœtum ciuiliū fluat, non potest non esse verum, evidens & adequatum. Instas: atqui hoc non est principium proprium, sed illud ipsum vniuersale, quod in omni iure naturali pro fundamento ponendum est, atque adeo tantum simpliciter applicatum ad statum civilem. Respondeo: est vtique hæc doctrina pars disciplinæ iuris naturæ, generatim consideratæ, atque adeo sub eius prima fundamentali propositione etiam contineri debet. Quatenus itaque hoc principium generale speciatim ad statum rerum publicarum applicatur, tunc magis naturam conclusionis induit, quod ex generali illo, concordiam & pacem generis humani colendam esse, fluit & immediate deducitur, atque statui ciuili ita peculiariter applicatur, prout finis & ratio reipublicæ id postulat. Nihil tamen impedit, quo minus diuerso respectu principium primum & fundamentale propositio secundum quid dici possit, scilicet respectu illius doctrinæ, de qua separatim agitur, cui hoc principium proprium est, postquam speciatim ad cœtus ciuiles applicatur, & negotiorum publicorum expeditionibus vnice accommodatur. Sic eodem sensu principium iuris naturæ in genere considerati, pacem esse seruandam, recte assumitur pro primo principio in iure naturali, licet illud ipsum aliunde demonstrari queat, & hoc intuitu conclusionis vicem subire videatur, respectu doctrinæ moralis in genere, quæ felicitatem hominis pro fundamento habet, ex quo fluit, pacem esse seruandam cum aliis hominibus. Et hoc ipsum decemviri non ignorasse videntur, dum etiam in legibus XII. Tabb. fundamentalem legem publicam in hoc posuerunt: *salus populi suprema lex esto.*

k) Ap.

omnia supponit notitiam *k)* status publici & negotiorum publicorum.

§. VI. Præterea circa *applicationem* regulæ politicæ seu prudentiæ ciuilibis *l)* non sunt negligendæ, ne alias quis laborare videatur contra commodum ciuitatis, ad quod ius publicum tanquam ad centrum sese referre debet.

## §. VII.

*k)* Applicandum ius ad *facta*. Ergo vtriusque *scientia* requiritur, neque enim recte leges applicaueris, nisi facti notitiam accuratam habeas, hinc Imperator definitione iurisprudentiæ inseruit *notitiam rerum humanarum & diuinarum*. Variant quippe negotia ex suis circumstantiis, quibus non recte perpenſis, iniustitia in applicatione committitur. Adeoque ICto non deneganda inquisitio in *naturam* & *indolem negotiorum*, quibus ius applicandum: veluti de *sacris* disputaturo incumbit, naturam sacrorum & negotiorum ecclesiasticorum antea perſcrutari, cum alias definire nequeat, an & quatenus prædicatum *iusti* subieſto inſit, niſi ſubieſti natura perpenſa fuerit. In hac doctrina de iure publico vniuerſali idem aſſerendum eſſe nemo negabit, adeoque *naturam imperiorum* & *nexus ciuilibis* infra adhuc excutiendam exiſtimaui, ſicuti haſtenus iam naturam actionum publicarum explicui. Foliuſ hac de re egi in *difſert. præliminari* ad PETRUM DE MARCA de concord. ſacerd. & imp.

*l)* Multa permiſſa ſunt, ſed non conducunt: multa ſecunduſ leges naturæ optime fieri poſſunt, ſed ſi ſiunt, detrimentum Reipubl. aſſerunt, vel tollunt illam vniõnem Reipublicæ. *Prudentia* itaque ſumma in *applicatione* opus, adeoque ICtus hac prudentia deſtitutus magis eſt *rabula*, quam verus ICtus. Vnde apparet, quam amice ICti & *conſilarii* munus conſpiret. Si in iure priuato

§. VII. Tandem quoque in applicatione ad particularia cuiuslibet reipubl. scita *m*) respiciendum, quia vix vlla datur respublica, quæ solo hoc vniuersali iure contenta sit, sed plurima etiam legibus fundamentalibus sunt circumscripta *n*).

## §. VIII.

priuato regulæ prudentiæ non sunt negligendæ, multo minus ICtus illis carere potest in hac doctrina. Ex merito certe in iure priuato laudatur *iuris prudentia cau-  
relaris*, cum ICTi officium quoque sit cauere, h. e. consilia suppeditare, qua ratione secure & absque damno illa, quæ iuris sunt, applicari debeant. Frustra iuris prudentia nomen *prudentiæ* obtineret, si *regulas prudentiæ* in applicatione iuris ICTus sequi non deberet. Et hoc sensu recte *prudentia* vocatur *ars vitæ* a CICE-  
RONE lib. 5. de finib. c. 6. cum hæc demum vitam & actiones hominum quascunque siue publicas siue priuatas instruat. Hinc est, quod dicitur, omnia subordina-  
ta esse salutis Reipublicæ.

*m*) Sunt sui cuiuslibet Reipublicæ mores, sunt leges, secundum quas regimen Reipublicæ administrandum. Hæc libertati imperantium, quam alias habent, certos limites ponunt, quo *ius publicum vniuersale* non mutatur, sed *naturalis* restringitur *libertas*.

*n*) Sunt hæc leges duplicis generis: *quædam* tantum illud confirmant, quod *ius publicum vniuersale* præscribit imperantibus, cuius generis capita etiam in capitulationibus Imperatorum nostrorum occurrunt, vid. art. 1. §. 37. cap. Ios. *Quædam* noui quid addunt, quo ipso *ius summi Imperatoris*, ex iure publico vniuersali alias ei competens, restringitur, qualia sunt pleraque capita capitulationum. Quæ hic non sunt definita, manent sub regula huius iuris. Imo *iura ipsa* in quauis republica sunt fere *eadem*, adeoque horum natura ex iure publi-

§. VIII. Quamvis vero hæc tria, *notitia status reipubl.* singularis, *politica*, *ius publicum particulare*, in applicatione huius disciplinæ vsum habeant, non tamen cum hac sunt confundenda, sed adhuc diuersa ab hac disciplina sunt o).

§. IX. Sic *notitia singularis reipublicæ* ostendit historice & eruit peculiarem nexum certæ alicuius ciuitatis, occupaturque circa perspicuendas & enucleandas rationes, quibus hæc vel illa ciuitas administratur p). Sed ius publicum tantum circa *leges* tum intelligendas, tum applicandas versatur.

§. X.

eo vniuersali desumenda: sed *modus & exercitium* in legibus particularibus tantum solet circumscribi, ne imperans vel *solus* exerceat, vel *omni tempore*, vel *libere*, sed *sub certis modis* &c. Ipsa ergo *natura* horum iurium addiscenda ex *iure publico vniuersali*; exercitium vero horum iurium ex *particulari*. Ceterum quo *simplicior* populus, eo magis regnandi ratio petitur ex hoc iure. De Tartaris Præcopienlibus refert IOACH. PISTORIUS lib. I. *hystor. Polon.* plenioris p. 58. quod regnandi artes nonnisi a naturali iudicio & usu magistro habeant, simplicitate legum & fide pactorum multis aliis populis superiores.

o) Logica, Metaphysica & Politica aliæque disciplinæ in iure priuato vsum aliquem præstant; sed tamen non sunt ipsius iuris priuati *pars essentialis*. Ius publicum particulare etiam pluribus adminiculis indiget aliunde desumptis, v. c. iure canonico, feudali, historia, politica & prudentia economica. Quid mirum itaque, quod hæc quoque disciplina alia adminicula in suos trahat vsus?

p) Latius versatur hæc *notitia*, quam *ius publicum*. Evidem hæc *notitia* itidem potest esse vel *generalis* vel

§. X. Subinde quoque præsens disciplina vni-  
ce iuris naturæ præcepta agnoscit; sed *noti-  
tia Reipublicæ* aliunde petenda, plurimaque eo  
nomi-

vel *specialis* seu singularis, vt illa nexum in genere  
ciuitatum, abstrahendo a rebus publicis particularibus,  
sitar; sed ita a *politica* seu *prudencia ciuili* strictè di-  
cta non distinguitur, quoniam huius officium est, *re-  
rumpubl. faciem & constitutionem sistere*. Singu-  
laris *Reipublicæ notitia* circa hanc vel illam ciuita-  
tem versatur, & particulares eius rationes, quibus ad-  
ministratur, refert. Vtraque disciplina occupatur  
circa idem obiectum, *ciuitatem* scilicet, sed *diuerso*  
*modo*. Ius publicum *vniversale* quidem *sub ratione*  
*iusti*, seu quatenus ius naturæ statum publicum di-  
rigit, adeoque tantum leges enucleat: *notitia hæc*  
*specialis* vero intimam ipsius ciuitatis in indiuiduo con-  
sideratæ *naturam & statum* enucleat, in vires eiusdem  
inquiri, defectus ac morbos non dissimulat, & sic  
quoque *ipsas leges particulares* publicas examinat, vtrum  
statui sint conformes, nec ne? originem omnium ac-  
curate inquiri, mutationes varias earumque causas ex-  
hibet, & quo euentu omnia in republica cesserint,  
docet. Breuiter: hæc notitia non est mere *historica*,  
sed *erudita*, vt loquitur BOECLER. *de notitia S. Rom.*  
*Imp. lib. I. c. 1. in f. h. e. politica*, quæ non est  
cuiusvis hominis, sed eorum, qui reipubl. constituen-  
dæ & tractandæ intellectum habent, & subactio iudi-  
cio præditi sunt, vt prætextus & colores a veris re-  
rum causis separare possint. Conf. BOECLER. *diff. de*  
*notitia Reipublicæ*. Præclare ad hanc ipsam notitiam  
viam sternit HERTIVS *diff. de notit. singul. reip.* vbi  
omnia adminicula & media, ad talem notitiam perue-  
niendi, erudite, pro more, suppeditat. Conf. CON-  
KING. ad *Lamp. p. 3.*

Bæbmeri I. P. *vniv.*

F

q) Ne.

nomine ex actis publicis, antiquis monumentis, *q*) propriaque experientia sunt desumenda, exactoque iudicio ponderanda.

## §. XI.

*q*) Notitia rerumpublicarum inprimis *historiam* pro fundamento habet. Quærendus est primus ortus Reipublicæ: investiganda sunt incrementa, decrementa, mutationes, structura eiusdem intima, subsidia, quibus nitatur, aliaque, ex quibus animus civili scientia subactus *solidam* aliquam *notitiam* colligere possit; hanc enim, ut & *civilem* præterea *scientiam* præsupponimus, ne alias iudicium aliquod obliquum ex antiquis monumentis feramus, cum sæpe contingat, ut rerum externarum specie incauti decipiantur. Talem plerarumque rerumpublicarum Europæ historiam, ad scopum prudentiæ civilis contexendam, suscepit CONRINGIUS, & privatos intra parietes auditoribus suis tradiderat, quam deinceps insalutato autore, qui ultimam manum huic labori nondum addiderat, sub titulo *thesauri rerumpublicarum quadripartiti* edidit OLDENBURGER. Suscepit proinde HERTIUS consilium, uti promissit in *dissert. de notitia singul. Reipubl.* §. 32. de opere hoc recomponendo, & addendis, quæ defunt. Non parum etiam hanc notitiam promouent *memoriæ*, quas *memoires* vulgo vocant, quales plures exstant; v. c. *Memoires de Rochefort*, quæ concernunt ministerium Richelii & Mazzarini, *Memoires de la Cour d'Angleterre par la Comtesse d'Aunois*, 2. vol. 1695. *Memoires de Bellievre & de Sillery*, 2. vol. 1696. *Memoires de Dupleffis*, *Memoires de Schwede*, par Chanut, *Memoires de Marechal de Bassompierre*, *Memoire de Buffy Rabutin* &c. Conferunt quoque huc plurimum relationes BOTERI, SANSOVINI, ENTIS, HONORII, BELLI &c. quæ ex instituto Venetorum natæ, quippe qui legatis suis in mandatis dare consueverunt, ut, pendente legatione, omnia, quæ ad mores summorum im-

peran-

§. XI. Quo magis vero POLITICA cum hac disciplina confundi solet, r) eo maior cura adhibenda, vt limites vtriusque disciplinæ exacte ponan-

perantium spectant, item administrorum & opes reipublicæ scripto comprehenderent.

r) Confusio harum disciplinarum diuersarum plerisque politicis solennis est, de quo etiam conqueritur HUBER *de iure ciuitat. l. 1. §. I. c. 1. §. 14.* vbi vnicum LIPSIVM excipit, quod nihil alieni admiscuerit. Neque BOECLERVS excipi potest, vti quidem putat HUBER. *cit. l.* nam & plura, quæ iuris sunt, immiscuit. Iam suo tempore GROTIUS *de I. B. & P. in proleg. §. 57.* hanc confusionem annotauit, & præcauendam esse censuit his verbis: *Temperavi me ab his, quæ alterius sunt tractationis, vt quæ docent, quid ex vsu sit facere, quia ista suam artem habent specialem politicam, quam recte ita solum tractat Aristoteles, vt alieni nihil admisceat, contra quam fecit Bodinus, apud quem hæc ars cum iuris nostri arte confunditur.* Fatendum vtrique est, ICIORUM ineptiam in culpa fuisse, quod disciplinam iuris publici vniuersalis sibi vindicauerint politici. Cum enim ICTI putarent, tantum ad forum suum spectare, quæ iuris Romani sunt, adeo, vt etiam *ius publicum particulare ad politicam* quidam traherent, & ICTIS deluper quæstionem mouerent, politici hanc iuris partem tanquam derelictam occuparunt, quod & scholastici Theologi in ea parte iuris naturæ fecerunt, quæ priuata dirigit hominum negotia. Accedebat etiam hæc ratio, quod vtrique disciplina circa ciuitatem versaretur, vt manus adiutrices sibi inuicem porrigere deberet, ex quo facile confusio sequi poterat. Euoluas modo ALTHVSIVM, ARNISAEM, BESOLDVM aliosque, qui semper illa, quæ iuris sunt, immiscent. Quin & ipse HADRIANVS MOVTYN hanc disciplinam *de iure publico vniuersali*

ponantur. In eo omnino conueniunt, quod utraque circa *ciuitatem* occupata sit, & optime inter se conspirare possit r).

§. XII. Differunt vero in eo, (I) quod *ius publicum vniuersale* respiciat ciuitatem sub ratione *iusti*, *politica* vero sub ratione *utilis* r).

§. XIII.

edidit sub titulo *I olitica generalis*, hac ex ratione, vt in *præfat.* monet, quod *ciuitatem* concernat, & iuris ad ciuitatem pertinentis regulas contineat.

s) In *applicatione* combinari optime possunt. Videntur huc collineasse ICI Romani, ius per artem *boni & æqui* definiētes insimulque indigētes, ius quoque non tantum regulas *æqui* sequi debere, quod quidem ipsius proprium est officium, sed etiam in subsidium adhibere debere *ad bonum* h. e. *utile*, quod sæpe *bonum publicum* dicitur. l. 1. de *usu* cap. l. 13. in f. ad *Sc. Vell.* l. 13, §. 1. de *usu*.

\*) *Negotia publica* utrobique obiectum faciunt, sed modus considerandi diuersus adest. Aliud est, inquirere, *an hoc iustum sit*, h. e. an saluis legibus naturæ a principe fieri possit? & aliud, *an utile sit*, h. e. an conducatur & expediat? hoc ex *regulis prudentiæ*, illud ex *legibus naturæ* diiudicabitur. Hac consideratione temperantur sæpe actiones publicæ, vt, licet *iuste* aliquid fieri possit, tamen illud paulatim suspendatur, cum peculiaris ratio resistat. Prædicatur vero iustum de actionibus in sensu tum *aiēte*, tum *negante*. Priori acceptione complectitur, quicquid legibus naturæ *præcipitur*; posteriori, quicquid iure naturæ non est prohibitum, & ita *facultatem moralem* agendi designat. Priori in sensu *iustum* semper simul *utile* est, quia vnice pacem & tranquillitatem humani generis intendit, in quo vera utilitas consistit, & quicquid huic refragatur, simul est inutile, cum status & vinculum humani generis eo ipso

ipſo tollitur, licet vile, ſed apparenter, videatur. Præclare CICERO lib. 3. de offic. quod turpe eſt, id nunquam eſt vile, ne tum quidem, cum id, quod eſſe vile putes, adipiſcare. Hoc enim ipſum, vile putare, quod turpe ſit, calamioſum eſt. Ecquid enim vile, quid inutile aliud eſt, quam quod hominem conſervat in ſua duratione, vel non conſervat? Leges pacis ſunt ad conſervandum vinculum humani generis, & eatenus dicuntur toti generi humano utiles. Bonum enim quodlibet ex diverſo conſiderandi modo dicitur honeſtum, ſi reſpectu ſuæ cauſæ; vile, ſi reſpectu ſuorum effectuum, quos producit; iucundum, ſi ratione fruitionis præſentis conſideratur. Iam omnes fatentur, leges naturæ eſſe bonas, ergo quoque ſunt utiles, & ſic quicquid ab hoc tramite recedit, eſt quoque inutile, h. e. ab arte rectæ viuendi alienum. Vt enim medicina valetudinis, navigationis gubernatio, ſic viuendi ars eſt prudentia. CICERO lib. 5. de finib. c. 6. Aſt ita quidem & vile & iuſtum non recte diſcernuntur, multo minus opponuntur. Sed circa actiones, prout iuſtæ dicuntur in ſenſu negante, ſæpe euenit, vt regulæ iuſti & utilis inter ſe collidant, adeoque aliquid licite fieri poſſit, ſed non expediat propter varias circumſtantias, quæ impediunt, ne tale quid fiat. An vero hoc vel illud hoc ſenſu iuſte fiat, expendit Ictus: an ex uſu reipublicæ illud ipſum ſit, politicus ſuggerit. Sic licite magiſtratus perpetui vel temporarii conſtituuntur, indigenæ vel alienigenæ; ſed hic rationes politicæ aliud determinare poſſunt: v. c. in Romana Republica arcanum ſtatus publici erat, habere magiſtratus annales, item magis extraneos ad habenas Reipublicæ admittere, quam ciues, ne hi, ad gubernaculum admiſſi, ſeditiones mouerent, l. 3. D. de offic. aſſeſſ. l. 10. C. de aſſeſſ. & domeſt. l. 1. C. vt nulli patriæ ſuæ adminiſtr. permitt. Quod ſi autem utilitatis reſpectus cum iuſto in ſenſu aiente pugnat, tunc merito ille ſeponendus, quanquam publica utilitatis ſpecies præ honeſtate contemnatur, vt conqueritur CICERO lib. 3. de offic. Sic in plurimis

§. XIII. Hinc (II) regulæ prudentiæ civilis magis *consilia* sunt, neque adeo necessitant; *u*) sed regulæ huius iuris partim necessitant, partim legitimum ius agendi concedunt.

§. XIV. (III) Regulæ prudentiæ civilis magis *probabilitate* fundantur, *x*) adeoque in illis non semper *demonstratio* datur, secus ac in iure naturæ publico.

## §. XV.

rebuspublicis expediret, vnius imperio potius rempublicam administrari, quam populari; sed inde nemini ius, rempublicam inuadendi, aut alio modo turbandi, nascitur.

*u*) Suggestit prudentia media, quibus caute quis agere possit, cautiorebus vitur consiliis, in posterum prouidet, est omni ratione protectior, ut ait CICERO Philipp. 13. circa princ. quæ siue quis adhibeat, siue non adhibeat, legis naturæ regulas non violat, cum obligationem legis externam hæc præcepta non habeant. Imprudens est, qui consilia sana negligit, cum pleraque tamen in summa fortuna auspiciis & consiliis, quam telis & manibus gerantur. TACITVS lib. XIII. annal. Et tandem, si aliqua obligatio in regulis prudentiæ occurrit, hæc mere interna est, si alias consilium sit sobrium, & alterius conseruationem intendit. Sic princeps de iure ad suas leges non est adstrictus, quamuis regulæ prudentiæ sæpe contrarium suadeant, quia regis ad exemplum totus componitur orbis. Quando uxorem ciuicam virginem ducit, legibus naturæ nihil contrarium agit, peccat tamen sæpe contra principia politica. Optime CICERO: Iudex statuit de præteritis, de futuris senatus.

*x*) Prudentia civilis quoad maximam partem hauritur ex introductione rerum singularium, seu factorum & exemplorum, quæ debent esse certa, vera & plene intellecta.

§. XV. Prudentia Ciuilis (IV) statum publicum format, & formatum vel corrigit, vel conseruat, adeoque hactenus quoque leges publicas commendat, mutat, temperat & corrigit; y) sed sensum earundem penitioem & applicationem haud tradit, quod ad nostrum institutum spectat.

## §. XVI.

*lecta.* Prudentiam enim longa vita & multus rerum usus affert, vt ait DION. HALICARN. lib. 8. c. 28. Ex euentibus rerum variis varia propositiones hauriuntur, quæ licet non omni ex parte sint vniuersales, quoniam futura & imprimis euentus rerum ignorantur, tamen perquam probabiles esse solent, si ponamus, vix aliam rerum faciem in posterum futuram esse, quam quæ iam antea sæpe ita contingit. Et huius generis politicæ obseruationes sunt, quæ FORSTNERVS, BERNEGGERVS, AMELOTTVS, aliique ad Tacitum collegerunt. Sed tamen & hæc propositiones fallere possunt, dum vel minima & occulta circumstantia alium euentum producere potest; interim qui talem regulam prudentiæ adhibuit, prudenter versatus esse dicitur, licet ex voto negotium non successit. Optime Imperator ANTONINVS lib. 7. §. 49. philosophiatur: *præterita*, inquit, *recole*, *torque* *impriorum mutationes*. Inde licet & futura prospicere, eiusdem enim generis omnino futura sunt, nec possunt eorum, quæ nunc sunt, modulum egredi. Eadem repetit lib. 10. §. 27. *cogita*, inquit, *ingit* *tecum*, *quæ nunc sunt omnia*, *alia prius actitata*, *cogita & talia futura esse*.

y) Nouit Politicus, leges ad formandam & conseruandam rempublicam vtramque facere paginam, adeoque quales sint ferendæ, an latæ emendandæ, an abrogandæ, an nouæ addendæ? consulat. In specie de iure publico

§. XVI. Sic itaque (V) a *prudencia civili* alienum est, iura imperantium & obligationem subditorum ex professo z) excutere, quippe quæ post constitutam demum & formaram ciuitatem expendit ICrus.

## §. XVII.

vnuerſali politicus *obiter* quoque agit, quatenus cauere debet, ne conſilia eius eidem ſint contraria, ſed ſenſum eorundem intimum euoluere, ab inſtituto ſuo alienum eſſe nouit. Interim tam arcte ſæpe regula *prudencia civilis* cum his *iuſtitia* ſunt coniunctæ, vt diuelli raro non poſſint; hinc ſicut ICris non inuidetur, ſi regulis *iuſtitia* quoque addant reſpectum *utilitatis*; ita politicis quoque non ſemper inuidendum, ſi *iuſti* reſpectum aliquando admiſceant, quatenus id *obiter* fit. Oſtendit itaque Politica, nihil eſſe temere in republica tentandum, quod legibus publicis vnuerſalibus repugnet; quæ autem talia ſint, ex hac diſciplina deſumit, & ſæpe ad forum ſuum applicat, vt ICTus principia politica. Sqadet prudentia civilis *iuſticiam*, legum culturam; ſed quomodo hæc obtineatur, huius diſciplinæ eſt.

- z) Opponitur: iura hæc ad curam regiminis publici pertinere, hanc ad prudentiam civilem referri debere. Sed politicus iura non euoluit, aut explicat, ſed quid circa exercitium iurium conducat, docet. Porro obiicitur: hos duos reſpectus *utilis* & *iuſti* non poſſe ſegregari. Imo vero poſſunt, diuerſo conſiderandi modo, ſi principia conſideras, ex quibus ſingulæ conſeſiones hauriendæ, licet in applicatione vtriuſque reſpectus ratio habenda ſit. Denique contendunt quidam, rempublicam poſſimum conſtitui ex nexu imperantium & parenzium, hunc autem nihil aliud eſſe, quam ſeriem iurium imperantis & ſubditorum obligationum: ergo cum nexus hic ad prudentiam civilem ſpectet, merito quoque conſiderationem horum iurium ab hac diſci-

ſci-

§. XVII. Quo ipso quoque hæc disciplina satis distinguitur a *ratione status*, quam vocant, quæ media suggerit, quatenus status publicus in illo statu, in quo felicitatem suam quærit, conservari possit *a*).

## §. XVIII.

*disciplina non videri alienam.* Verum distingui potest inter *generalem* aliquam *superficiariamque* huius nexu considerationem, quam in *prudencia civili* admittimus, quatenus status publicus inde efformatur, hunc scilicet in finem, ut consilia sobria & salutaria possit suggerere, & de mediis consultare, id quod vix aliter, quam cognito nexu reipublicæ, fieri potest; & inter *penitiorum solidiorumque* horum iurium pertractationem. Hæc ad disciplinam iuris spectat, sufficitque adeo Politico pro scopo suo, vel digito ostendere iura principis.

*a*) Reuera itaque *ratio status* ex principiis prudentiæ civilis fluit, adeoque exinde quædam deducta conclusio est. Quilibet homo conservationi suæ studet, & illius status appetit confirmationem, in quo securitatem & felicitatem quærit. Status vero ratio, quatenus ad rempublicam spectat, denotat *solemtem indagationem mediorum*, quæ ad conservationem tendere possunt. Hæc vero media variorum consiliorum animam præbent, quorum anima imprimis in *applicabilitate*, ut ita loquar, quærenda, sine qua frigent. Plura huiusmodi consilia e Doctorem museis hætenus prodierunt, quæ tamen ut plurimum inania & ieiuna deprehensa sunt, postquam negotiis publicis expediendis raro interfuerunt, & utrum ad praxin deduci possint, haud ponderare potuerunt, id quod consilia passim edita in libellis de *ratione status imperii nostri* satis probant. Nam *applicabilitas* acquiritur ex notitia humani generis intima, & negotiorum publicorum, unde animus inexercitatus hic reuera est ineptus.

F 5

b) Ita

§. XVIII. A *iure gentium* strictè dicto quomodo differat hæc disciplina, iam *cap. antec.* dictum.

§. XIX. Denique a *iure publico particulari* hæc differentia superest, quod *uniuersale* ad omnes ciuitates se extendat, *particulare* vero in singulis populis variet, ac succinctius alibi, alibi diffusius sit *b*).

§. XX. Quemadmodum vero ius ciuile priuarum aliquid addit, vel detrahit iuri naturæ *c*),  
ita

*b*) Ita rem totam complectitur Dn. HERTIVS *diff. de iurispr. uniuers.* S. 2. §. 5. vnde sequitur (1) particulare posse mutari vel *expresse*, vel *tacite*, mutato statu reipublicæ. (2) Nec ex rationis dictamine dependere, quamuis non debeat esse contra rationem. (3) Ad hoc obligari imperantem per modum pacti specialis. (4) Alii reipublicæ non æque applicari posse. (5) Sæpe incertum esse posse, adeoque demonstrationem talem non admittere, quæ omnia secus sunt in *uniuersali*. Quo magis autem receditur a liberrima & absoluta regnandi potestate, eo magis crescit ius publicum *particulare*, quia eo magis restringitur libertas principi vel imperanti competens, imo quod optime obseruat HERTIVS *cit. l.* quo magis *respublica* subiaceat *hierarchiæ papali*, eo magis *ius publicum particulare* creuit, & intricatius factum ob tot controuersias, quæ seculari potestati motæ fuere. Ceterum ex quibus fontibus singularum reipublicarum iura particularia publica hauriri debeant, præclare ostendit MAVRIT. *de princip. iur. publ. cap. 2.*

*c*) De iure priuato ciuili hoc traditur in *l. 6. D. de l. & l.* Scilicet ius naturæ in complexu suo est admodum generale & simplex, neque adeo magnum apparatus  
ad

ad sui obseruantiam requirit, sed *sufficere potest, ubi simplicius vivitur*. Quo simplicior vita in republica, eo simpliciore leges, quia mores simplices leges plures non requirunt. Germani prisca in magna simplicitate vivebant, nec multis ambagibus legum indigebant, minus illarum subtilitates apud eos notae erant, quae penes luxuriosos Romanos. TACITVS lib. 3. *annal. p. 24.* ipse fateretur, leges *primis rudibus hominum animis simplices fuisse*, neque de patriarchis legimus, quod ullas leges alias agnouerint, quam simplicissimas iuris naturae. Ast postquam luxuriam ambitione corrumpit republicas, multis his praeterea sunt *superaddita* ex seculi vitio, multa *detracta*. Vti mores legislatoris compositi sunt ad luxuriam & ambitionem, ita sese habent leges. Etenim iuris naturalis praeceptis addunt plura solennia, quae *additamenta iuris civilis* a naturalibus praeceptis semper caute separanda, ut, quid *naturale* in iis sit, quid *civile* recte diiudicari, & vnumquodque ex suis propriis principiis explicari queat: *naturalia* quidem ex hac nostra doctrina, *cetera vero*, quae hisce *superaddita* sunt, ex ratione status civilis. Deinde quoque quaedam addit per vltiorem determinationem, quae *iure naturae* indeterminata relictæ; sed eo ipso, quo sub nullitatis poena eidem aliquid addit, simul detrahit, cum ita obligationi detrahatur aliquid, ut valere non possit, si *additamentum civile* deficiat, imo eo ipso detrahere videtur, dum naturali praecepto non assistit. In iure particulari publico similiaprehenduntur: si simplicius iura vniuersalia obseruarentur, publica salus esset satis tuta, sed dum plura detrahuntur, dum adduntur, male cohaerens vltimum, & agrotat inde oritur facies reipublicae. Imperantis potestati si aliquid detrahatur, ille ordinarie contra niti solet, procures suam libertatem tueri: inde confusio rerum, vel interna pacis defectus. Si plura solennia adduntur negotiis publicis, impedimenta plura oriri solent, & alia mala, ad exhauriendas totas prouincias apta.

d) Ne.